

sa, celidònia (Boqtor), i l'ocell *ἔκτερος* (segons el dicc. caldeo-aràbic de Payne Smith, *Dozy, Suppl.* II, 851).²

Pogué haver-hi primer un *iqtrán, que passaria a *ī(a)qarán*, per un desafeixugament de l'estructura del mot, comparable al que constatem en *Iskandaria* < *Alexandria*, *Iskänder* < *Aléxandros*, *asqar* < EXERCITUS, *yāqūt* < HYAKINTHOS, etc.

DERIV.: *aliacranat*.

¹ No m'explico bé, d'altra banda, la forma *el mál de layán* que sento a l'alt-aragonès de Bielsa (1965).¹⁰ Potser d'un *laglán* > *laglan* > *lagyán*? — ² El fet és: que una variant *'araqân* és ben clàssica i coneguda, no sols des del Djauharí i el Firuzabadí sinó també per Avicena; i que, en el sentit de 'neuliment de la collita' («a blight», «robigó segetis»), es troba no sols en aquells dos sinó també en el lèxic atribuït al Karmaní (1065) (Lane, 50a). D'altra banda hi ha d'haver així mateix comunitat d'origen amb *al-yar-qā* 'neuliment' que Golius assenyala en el Demirí (1365, mort al Caire el 1405) i amb *y-r-k* «chryso-prase», *Dozy, Suppl.* II, 851a; però tot plegat això poden ser també reduccions diverses de *ἔκτερος*. Tot això ajudat per la influència de l'arrel aràbiga ubíqua *ʿ-r-q* (*al-ʿIrāq* 'Mesopotàmia', *al-ʿiraqân* 'Basra + Kufa', *ʿirāq* 'vena, artèria, arrel, fibra', *ʿaraq* 'descarnar', etc.).

ALIAR, del fr. ant. *aliier* (fr. *allier*) 'ajuntar', 'aliar', i aquest del ll. ALLĪGARE 'lligar a (alguna cosa)', derivat de LĪGARE 'lligar, fermar'. □ I.^a doc.: *aliança*,³⁰ 1461; *a(l)leyar* 'fer un aliatge de metalls', 1285, 1338, 1409; *aliar-se*, 1803, Belv., però *aliats* i *aliar-se* ja s'usaren molt en ocasió de les Guerres de Successió i dels Segadors.

«Lo dit embaixador ha explicat que lo dit Rey vol e desige se complexca lo matrimoni --- e encare vol e desige se fassa *aliança* entre ells», en una notícia de 1461, i freqüent en altres de fi del S. xv, recollides pel Manuel de Novells Ardis (*DAg.*) i altres fonts coetànies (*AlcM*). El verb *aliar* com a terme de metal·lúrgia és ja molt freqüent en la variant *aleyar* (que sofrí la influència de *ley* 'lleï de metall') en els docs. de monederia i anàlegs des de c. 1400 i segurament abans: «Com lo maestre volrà ffonde argent --- deu *aleyar* son argent ab coure e ab billó segons la *ley* de la moneda que deurà ffer», p. ex., en un doc. de la seca de València de l'any 1417; molts exs. més en els docs. d'aquesta seca, veg. *BDC* xxiv, 112.Ib1; i bastants més *ibid.*, p. 102 i *AlcM* (ací un de Barcelona, 1409); també ja en docs. de 1285 (Botet) i 1338 (escrit *alleyar*, *AlcM*, s. v.).⁴⁰

D'altra banda, pel que fa a l'ús polític-militar, el verb *aliar*, junt amb el substantiu *aliat(s)*, no es consolidà fins més tard: en totes les llengües és un manlleu del francès (també en angl. *to ally*, it. *allearsi*), i el seu ús no es difongué amplemment fins a les grans guerres europees dels Ss. xvii i xviii, pertot precedit en l'ús corrent per l'abstracte *aliança* (it. *alleanza* mj. S. xviii, però *alleanza* S. xvii; per al castellà, veg. *DCEC* I, 128b, per més que ací ja es trobi algun cas⁶⁰

escadusser del verb i participi en el S. xv); en català primerenc és rar que es trobi aplicat a d'altres usos que els monetaris i polítics (*aliar* 'ajuntar [una companyia de tropa]', en doc. de 1630, *AlcM*).

DERIV.: *Aliança* [1461]; *aliançar* [1859, *DAmen.*; ja antiquat en el S. xix, però es degué usar en el xvii abans de generalitzar-se l'adopció de l'ús polític d'*aliar*, tal com s'esdevingué en cast.]. *Aliatge*, neologisme calcat del fr. *alliage*, que en català no circula fins al S. xx: abans es deia *lliga de metalls* (únic que coneix encara Careta, *Barbr.*),¹ rares vegades *aleyament* (així 1409, *alley* 1388, en *AlcM*); *AlcM* cita d'altra banda un hapax *aliatge* en una cèdula de procedència desconeguda posant-li amb interrogant la definició «aleació» [castellanisme recent que no registra ni *AlcM*]: però el context de la cita és problemàtic i el text «Aritmètica 1521» d'on procediria és desconegut (pot tractar-se d'una invenció de lexicògraf aficionat). Siguí com vulgui, *aliatge* era un neologisme necessari i estreat en paral·lismes legítims.²⁰

Fer ali, loc. familiar per 'avenir-se, apariar-se, lligar-se amb una persona' [1875];² segurament postverbal d'*aliar-se* segons el model *desvari* ~ *desvariar*, *canvi* ~ *canviar*, *nunci* ~ (a)nunciari, *marturi* (iri) ~ *marturiar* (iritzar), *oli* ~ *oliada*, *ànsi(a)* ~ *ansiar*, etcètera.

Aliarda 'saquet o bossa per posar-hi diners' [1430, *DAG*]³ i mall, *aliardo* 'bergant', 'home de poc valor':⁴ mots evidentment inseparables l'un de l'altre, i probt. resultants de la convergència o influència auxiliar de diverses filiacions, entre elles la del verb *aliarse* (amigar-se, conxivar-se); tanmateix no és aquesta la font bàsica; més encertada fou la primera idea de Spitzer de derivar del fr. *liard* 'moneda de poc valor' [1430] (per a l'etimologia del qual, veg. Bloch), d'on per una banda 'bossa per tenir-hi moneda engrunada' i per l'altra banda 'home que no val sinó un liard (= fr. *vau-rien*)'; les influències de *aligard* 'aligot' i dels noms de persona provinents de HILDEGARD (*Aliardis*, *Audiart*) dels quals partiren després Spitzer i Moll serien molt menors i secundàries; de *liard* es formaria *liarda* com a nom de la bossa de liards (*una liarda* > *un'aliarda*) i aquest influí alhora (com també ho mostra la terminació en -o) en la creació de *aliardo*.

¹ Com a nom abstracte d'acció: «Com lo maestre volrà ffonde e volrà fer fondició --- deu *aleyar* son argent ab coure e ab billó --- quan serà feta la *liga* deu metre per cresol o per caça ço que li plaurà» en el doc. citat de 1417, *BDC* xxiv, 112, I, II; sovint també usat en el sentit de 'quantitat d'un metall que hom lliga amb un altre' (en els docs. del S. xv, citats *ibid.* 107b). — ² «Se dirigi a saludar a la núvia, a qui encara no conexia; bé —esclamà—, ja m'agrades, petita, ja m'agrades --- ja farem *ali*, ja farem *ali!* — continuà 'l pagesot, provocant entre 'ls seus grosseras riallas», Felíu i Codina, *La Dida*, cap. 53, p. 248. Exemples de Briz i Soler, Guimerà, Em. Vilanova, Pons i Massaveu, V. Català, en *DAG* i *AlcM*; com a terme del joc de cartes (Borredà, *DAG*.) deu ser aplicació especialitzada d'a-